

EDVARD VLADİMİROVİÇ SEVORTYAN HAKKINDA SÖZ*

A.N. KONONOV

(Doğumunun 75. Yıldönümü Münasebetiyle)

Her büyük ilim adamının meslektaşları arasında ayrı bir yeri vardır ve onun eserlerindeki literatür stiline yansıyan kendine özgü büyük ve küçük farklı özellikleri olur.

30'lu yılların başında Sovyet Türkologlarının arasından, kendi akranlarını, meslekî literatüründen haberdarlığı ve hatta Türk gramerinin bütün meselelerini derin yorumuyla hayran bırakan esmer tenli, iri ve parlak gözlü ve hoş sesi olan bir genç, herkesin dikkatini üzerine çekmişti.

Bu genç mütebahhir, Kırım'da (Yalta) dünyaya gelen, Türkoloji ve müziği seven Ervard Vladimiroviç Sevortyandır. Sevortyan Tavri Üniversitesi (daha sonra M.V. Frunze adındaki Kırım Pedagoji Enstitüsü adını alan (Simferopol') Matematik ve Filoloji Fakültesinden mezun olmuştur. Öğrenci olan Ervard Vladimiroviç'in öğrencilik görevleri, Kırım Radyo Merkezinin müzik yöneticisi ve Kırım Vilayeti Sanat Adamları Birliği Komitesinin sorumlu sekreterlik göreviyle ahenkle uyuşuyordu (1931 yılına kadar).

1931 güzünde, Ervard Vladimiroviç'in hayatının sonuna kadar içinde ve faaliyetlerini belirleyen yeni ve önemli bir dönem başlamıştır: bu senede Kırımkompros'un görevlendirilmesiyle E.V. Sevortyan Moskova Dilbilim Bilimsel Araştırma Enstitüsüne doktora girmiştir.

Ervard Vladimiroviç Türkoloji mesleğini edindikten sonra Leningrad Dilbilim Bilimsel Araştırma Enstitüsü üyesi olmuştur (Kasım 1935 – Ekim 1936).

Ervard Vladimiroviç'e ilk diplomalı Türkologun yüksek ve hak edilen şerefi düşmüştür: Leningrad'da (söz konusu enstitüde) "*Poryadok Slov v Rasprostranyonnom Predlojenii Anatoliysko-Turetskogo Literaturnogo Yazıka*" adlı doktora tezini mükemmel şekilde savunmuştur. Daha sonra bu çalışma: Sevortyan'ın ilk basılan eseri *Sovetskoye Yazıkoznaniye* (Leningrad, 1938, № 4) dergisinde (adı biraz değiştirilerek) yayımlanmıştır.

Doktora tezinin savunmasında ilmî danışmanı ve itiraz eden jüri üyesi N.K. Dmitriyev (1898-1954) olmuştur. Dmitriyev ile birlikte Ervard Vladimiroviç daha sonraki çalışmalarını yürütmüştür (Institut Yazıka i Mışleniya, Institut Yazıkoznaniya AN SSSR, MGU). Bu iki bilim adamını, genel meslekî ilgileri ve Türkoloji dilbiliminin esas meselelerine aynı olan bakış açıları bir birine sıkı bağlıyordu. Onların yakınlaşmasında büyük bir derecede de vefalı öğrencinin hocası Dmitriyev'in faaliyetleri ile ilgili bir takım makalelerin yazılması ve onun birkaç eserinin E.V. Sevortyan'ın inisiyatifi ve editörlüğü ile tekrar basılması etkili olmuştur.

E.V. Sevortyan kendi bilimsel araştırma faaliyetlerinin ilk senelerinde Türk ve Kırım Tatar dillerinin fonetik ve gramer yapısını incelemiştir.

---

* İVАНOV, Sergey Nikolayeviç, "O Nauçnoy i Pedagogičeskoj Deyatelnosti Andreyı Nikolayeviça Kononova. K Semidesyatiletıyu Akademika A.N. Kononova", *Turcologiya*, Nauka Yay, Leningrad, 1976, s. 3-12.

Kırım Tatar dili ile uğraşması, gençliğinde Yalta ve Simferopol'da öğrendiği bu dille tanışmanın pratiksel gelişmesinin devamını sağlamıştır. Kırım Tatar dili ile ilgili E.V. Sevortyan'ın birkaç eseri vardır: "Kımsko-Tatarskiy Yazık" (*Yazık Narodov SSSR. Tom vtoroy Moskva, 1966*), *Grammatika Kımsko-Tatarskogo Yazıka* (rukopis, 25 a. l.), *Deyepriçastiya v Kımsko-Tatarskom Yazıke* (rukopis, 6 a. l.).

30'lu yılların ikinci yarısından 50'li yılların ortasına kadarki zaman içinde E.V. Sevortyan'ın bilimsel ilgisi Türkiye Türkçesi dilbilimi ve genel Türkoloji üzerinde yoğunlaşmıştır. O sıralardaki çalışmalarının arasında şu çalışmaları dikkati çeker: *Grammatika Turetskogo Yazıka* (Moskva, 1947, Institut İnostrannih Yazıkov'un şapıgraf baskısı), *Pryamoye Dopolneniye v Turetskom Yazıke, Fonetika Turetskogo Literaturnogo Yazıka* ve bunun yanında da temelini atmış olduğu N.K. Dmitriyev ile birlikte Türk dillerinin karşılaştırmalı grameri ile ilgili *İssledovaniya Po Srvnitelnoy Grammatike Tyurkskih Yazıkov* (I-IV, Moskva, 1955-1962) adlı seri eseridir. *Pravda* gazetesinin sayfalarındaki serbest dilbilim tartışmaları (Mayıs – Haziran 1950) bütün Sovyet Türkolojisine dönüm noktası olmuştur. Bu yeni devre ile ilgili E.V. Sevortyan, "Sovetskaya Tyurkologiya v Poslediskussionniye Godı", adlı ayrıntılı makalesini kaleme almıştır. Bu yazıda Türkologların belirgin teorik hataları incelenmiş ve yeni görüş üzerine yazılan çalışmalar hakkında bahsedilmiştir.

Genel Türk dilbiliminin karmaşık ve başlıca meseleleri, onların içinden de önemli bir yeri olan Türk dillerinin cümle unsurları her zaman E.V. Sevortyan'ın ilgisini çekmiştir. Söz konusu meselelerle ilgili olarak Sevortyan'ın şu makaleleri vardır: "K Probleme Çastey Reçi v Tyurkskih Yazıkah", "O Semantiçeskoj Prirode Suşestvitelnogo v Tyurkskih Yazıkah", "İz İstorii Prilagatelnih v Tyurkskih Yazıkah".

Türk dillerinin karmaşık ve halâ çözülmemiş meseleleri arasında sentaks ile ilgili çok mesele bulunmaktadır ve E.V. Sevortyan bunun üzerine birçok makale yazmıştır. Sentaks ile ilgili meselelerden biri de tek bir görüşü olmayan (başka meselelerdeki gibi) açık tümlecın şeklidir. (bk. E. V. Sevortyan'ın "Pryamoye Dopolneniye v Turetskom Yazıke" adlı makalesi). Söz konusu makale ile doğrudan bağlantılı olan bir başka önem taşıyan geçişlilik ve geçişsizlik meselesidir. Geçişlilik ve geçişsizlik meselesini E.V. Sevortyan uzun ve derin delillerle gösterilen "Ob İstorii Kategorii Perekhodnosti i Neperekhodnosti v Tyurkskih Yazıkah" adlı makalesinde incelemiştir.

E.V. Sevortyan'ın çekim kategorisinin sentaksı işlevleri ile ilgili çalışmalarından önce, Türk ad durum sistemi morfolojisinin ele alındığı *K İstorii Padejnoy Sistemi v Tyurkskih Yazıkah* adlı ayrıntılı araştırması yapılmıştır. Böylece E.V. Sevortyan çekim kategorisi ve ad durumu sistemi morfolojisine bir olayın iki tarafı olarak bakmıştır, yani onların diyalektik birliğidir; işte incelemekte olan gramersel konulara böyle bir yaklaşım, E.V. Sevortyan'ın inceleme farklılığını öne süren özelliğidir. Eski ve aynı zamanda daima yeni olan bağı cümlelerin kriterleri meselesi ile ilgili mesele, Genel Türk dilbiliminin bütün güncel meselelerine karşı kendi görüşünü belirten E.V. Sevortyan'ın ilgisi dışında kalamazdı. Bu mesele ile ilgili olarak Türk dillerindeki bağımlı cümlelerin tabiatını açıklığa kavuşturmak için formalistçe ve mantıksal yaklaşımların tenkitsel biçimde değerlendirilen "O Nekotorih Voprosah Slojnopodçinyonnoo Predlojeniya V Tyurkskih Yazıkah" adlı makalesinde ele almıştır.

Sovyet Türkolojisinin meseleleri arasında en önemlileri şunlardır:

1. Farklı Türk dillerinin tarihleri (tarihî fonetik ve gramer) meselesi.
2. Bazı Türk dillerinin tarihî karşılaştırmalı fonetik ve grameri meselesi.

3. Bütün Türk dillerinin tarihî karşılaştırmalı fonetik ve gramer meselesi.

Bu karma meselenin esas konuları ayrıntılı biçimde E.V. Sevortyan'ın iki tebliğinde incelenmiştir.: “*O Nekotorih Voprosah İstoriçeskogo İzuçeniya Tyurkskih Yazıkov*” ve “*Sovremennoye Sostoyaniye i Nekotoriye Voprosı İstoriçeskogo İzuçeniya Tyurkskih Yazıkov v SSSR*”.

Teoriksel gramerin önemli meselelerinden biri olan ve karşılaştırmalı olarak Türk dillerindeki kelime yapım ve çekim imkanları kısaca izah edilen, Türk dillerinin gramer ve söz ilişkileri üzerine Sevortyan iki uzun makale yazmıştır. Bunlardan önemlisi “*O Nekotorih Voprosah Slovoobrazovaniya v Tyurkskih Yazıkah*” adlı makalesidir.

Yazarın bilim kavrayışının billurlaşması için esaslı önemi olan adı geçen araştırmaların esas kuralları onun temel çalışmalarında: *Affıksı Glagoloobrazovaniya Vazerbaycanskom Yazıke. Opıt Sravnitel'nogo İssledovaniya* (Moskova, 1962) ve *Affıksı İmennogo Slovoobrazovaniya v Azerbaycansom Yazıke. Opıt Sravnitel'nogo İssledovaniya* (Moskova, 1966) sonraki gelişimini sürdürmüştür. Zikredilen çalışmaların birincisi için E.V. Sevortyan'a filoloji bilimlerinin doktora derecesi verilmiştir (1956).

Belirtilen kitaplarda yazar Türk dillerinin isim ve fiil yapımlarının ayrıntılı tarihini karşılaştırmalı boyutta vermiştir.

Şunu belirtmekle abartmış olmayız, söz konusu çalışmalar araştırılmakta olan olgusal malzemelerin hacmi ve onun incelenmesinin derinliği bakımından Genel Türk dilbiliminin tarihinde benzeri yoktur.

E. V. Sevortyan son on beş senelik zamanını leksikolojik araştırmanın en zor konusu olan Türk dillerinin malzemeleri üzerinde etimolojik araştırmalara vermiştir. Onun *Etimoloğičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov (Obşetyurkskiye i Mejtyurkskiye Osnovi na Glasniye)* adlı sözlüğü, onun kendisinin ifade ettiği gibi “Genel Türkçe ve Türk lehçeleri arasındaki morfolojik-semantik yapısını, ortaya çıkış kökenini, etimolojik bakımdan açık olmayan birden fazla heceli köklerin ve onların gövdelerini çözümleme ve bu kök ve eklerin eski fonetik şekillerini rekonstruksyon etme meselelerini açığa çıkarma görevine üstlenmektedir. Sözlükte bunun yanında tek heceli kökler de alınmıştır, çünkü olabilecek köklerin yanında çeşitli şekilde türemiş (ek vasıtasıyla yapılan ve çekilen) gövdeler de vardır. Her iki şekildeki tek heceli gövdeleri etimolojik bakımdan incelemek ihtiyacı vardır veya hiç değilse bile çok anlamlılık aydınlığında incelenmesi gerekir” (s. 25).

1974 yılında yayımlanan E.V. Sevortyan'ın sözlüğünün ilk cildini değerlendirirsek, makaleleri geliştirme, meslekî literatürlerden yararlanma, araştırılan olayların özüne derince dalma gibi özellikleri bakımından mevcut olan sadece Türk dillerinin değil başka tüm etimolojik sözlükleri geçmektedir. Tabii ki, bütün Türkologlar (hatta sadece Türkologlar değil, zira bu sözlüğü kullanma alanı daha geniştir) sabırsızlıkla bu sözlüğün ikinci ve diğer ciltlerini beklemektedirler.

Vatanındaki Genel Türk dilbiliminin tarihini iyi bilmek ve onun adetleri ve gelişmelerine dayanarak E.V. Sevortyan Sovyet Türkolojisinin gelişmesi için çok büyük katkıda bulunmuştur.

E.V. Sevortyan'ın ilmi-araştırma faaliyetleri Profesör unvanıyla MİFLİ, Moskova Şarkiyat Enstitüsünde, Moskova Devlet Üniversitesinde (MDÜ bağlı Doğu Diller Enstitüsü Filoloji Bölümü Dekanı) ve Yabancı Diller Enstitüsündeki öğretmenlik (hocalık) görevi ile ahenkle uyuşuyordu. Onun öğretmenlik faaliyetlerinin bir başka

alanı da kırk seneden beri devam eden doktora öğrencileri ve asistanlarla çalışma idi. Sert ve titiz fakat kesinlikle hayırsever ve dikkatli hoca E. V. Sevortyan altmıştan fazla Azerbaycan, Başkirt, Gagauz, Kazak, Kırgız, Karaçay-Balkar, Tatar, Tuva, Türkiye, Özbek, Türkmen ve Çuvaş dilleri uzmanlarını hazırlamıştır. Bunlardan çoğu önemli bilim adamları olmuşlar ve Devlet İlimler Akademilerinde, Üniversitelerde ve Eğitim Enstitülerinde başarıyla çalışmaktadırlar.

E.V. Sevortyan birçok Türk Cumhuriyetlerinin İlmî-Araştırma Enstitüleri çalışmalarında aktif katılımlarda bulunmuş, onların ilmî ürünlerinin editörlüğüne çok zaman, çaba sarf etmiş ve onların faaliyetlerini inceleme v. b. işlerine katılmıştır.

Gerçek bir Sovyet bilim adamı olarak E.V. Sevortyan Genel Türk dilbiliminin çeşitli meseleleri üzerine düzenlenen konferans ve toplantılara aktif bir şekilde katılmıştır.

E.V. Sevortyan *Sovetskaya Tyurkologiya* dergisinin yazı işleri heyetinin ve Sovyet Türkologları Komitesinin Bürosu üyesidir. Yine birkaç sene E. V. Sevortyan VAK'ın ve SSCB Yüksek ve Meslekî Eğitim Bakanlığı altındaki İlmî-Teknik Kurulu Lengüistik Şubesi üyesi olmuştur.

Kendi mümtaz ilmî çalışmalarıyla E.V. Sevortyan Sovyet ve diğer yabancı Türkologların arasında çok büyük bir otorite kazanmıştır. 1957'de E.V. Sevortyan Türk Dil Kurumuna muhabir üyesi olarak seçilmiştir (Ankara).

SSCB Bilimler Akademisi Dilbilim Enstitüsü Türk ve Moğol Dilleri Bölümünün bilim adamı Prof. Dr. E.V. Sevortyan'a doğumunun 75. yıldönümü münasebetiyle arkadaşları, meslektaşları ve öğrencileri sağlık ve daha sonraki bilimsel başarıları dilemektedirler.

PROF. DR. ERVARD VLADİMİROVİÇ SEVORTYAN'ın İLMÎ ÇALIŞMALARININ LİSTESİ

1. "Raspoloženiyu Çastey Rasprastranyonnogo Predlojeniya Sovremennogo Anatoliysko-Turetskogo Literaturnogo Yazıka", *Sovetskoye Yazıkoznaniye*, 1938, № 4, 4 p. 1.
2. "Noviy Krimsko-Tatarskiy Alfavit", *Şkola Vzroslih*, 1939, № 3, 0.5 p. 1.
3. *Grammatika Turetskogo Yazıka*, İstitut İnostrannih Yazıkov, 1947, 8 p. 1.
4. "K İstorii Padejnoj Sistemı v Tyurkskih Yazıkah", *Trudi İstituta İnostrannih Yazıkov*, 1948, № 6, 0.5 p. 1.
5. "Pryamoye Dopolneniye v Turetskom Yazıke", *Vestnik MGU*, 1948, № 12, 2.5 p. 1.
6. "Yazıkoznaniye v Uzbekistane", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1952, № 5, 0.5 p. 1.
7. "K Sootnoşeniyu Grammatiki i Leksiki v Tyurkskih Yazıkah", *Voprosı Teorii i İstorii*, 1952, 4.5 p. 1.
8. "Ob Oşıbkah Kazahskih Yazıkovedov", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1953, № 2, 1 p. 1.
9. "Retenziya na Voprosı İzuçeniya Yazıkov Narodov Sredney Azii i Kazahstana", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1953, № 6, 1. p. 1.
10. "Sovetskaya Tyurkologiya v Posladiskussionniye Godı", *İzvestiya OLYa AN SSSR*, 1953, Tom XII, № 6, 1 p. 1.

11. “K Sootnoşeniya Grammatiki i Leksiki v Tyurkskih Yazıkah”, *Uzbekskoye Yazıkoznaniye*, 1954, 2.5 p. l.
- 12, 13, 14. *İssledovaniya po Sravnitel'noy Grammatike Tyurkskih Yazıkov*, Tom I, İzdatel'stvo AN SSSR, 1955, 5 p. l.
15. “K Probleme Çastey Reçi v Tyurkskih Yazıkah”, *Tezisi Dokladov na Otkritom Rasşirennom Zasedanii Uçyonnogo Soveta, Posvyaşyonnogo Diskussi o Probleme Çastey Reçi v Yazıkah Raznih Tipov, 28-30 İyunya*, 1954, İzdatel'stvo AN SSSR, 1954, 0.2 p. l.
16. *Fonetika Turetskogo Literaturnogo Yazıka*, İzdatel'stvo AN SSSR, 1955, 10 p. l.
17. “İz İstorii Razvitiya Sovetskoy Tyurkologii”, *İzvestiya OLYa AN SSSR*, 1955, Tom XIV, № 2, 1 p. l.
18. “K Probleme Çastey Reçi v Tuirkskih Yazıkah”, *Voprosı Grammatičeskogo Stroya*, 1955, 2.5 p. l.
- 19, 20, 21, 22. *İssledovaniya Po Sravnitel'noy Grammatike Tyurksih Yazıkov*, İzdatel'stvo AN SSSR, 1956, 4 p. l.
23. “N.K. Dmitriyev i Sovetskaya Tyurkologiya”, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1958, № 3, 1 p. l.
24. “Tsennoye İssledovaniye”, *Vestnik AN SSSR*, 1956, № 9, 0.75 p. l.
25. “O Nekotorih Voprosah Slovoobrazovaniya v Tyurkskih Yazıkah”, *Vestnik MGU*, 1957, № 2, 1.5 p. l.
26. “Na Vosmom Syezde “Obşestva Turetskogo Yazıka”, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1958, № 1, 0.5 p. l.
27. “Ob İstoričeskom Polojenii Perekhodnosti-Neperekhodnosti v Tyurkskih Yazıkah”, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1958, № 2, 1 p. l.
28. “Turetskoye Yazıkoznaniye k VIII Syezdu Turetskih Lingvistov”, *Sovetskoye Vostokovedeniye*, 1958, № 2, 1.5 p. l.
29. “O Nekotorih Voprosah Tyurkskoy Leksikografii”, *Leskikografıçeskiy Sbornik*, 1958, № 3, 1.5 p. l.
30. “Türk Dilcilerinin VIII. Kurultayında Türk Dil Bilgisi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1958, 1.5 p. l.
31. “Türk Dillerinde Fiillerin Geçişli-Geçişsiz Olmalarına Dair”, *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirimler*, Ankara, 1960, 0.75 p. l.
32. “O Glagolobrazuyuşem Affikse –sa-/sı-/sın- v Tyurkskih Yazıkah”, *V Çest Akademika İ. A. Orbeli*, 1960, 0.75 p. l.
33. “O Nekotorih Voprosah İstoričeskogo İzuçeniya Tyurkskih Yazıkov”, *Doklad na XXV Kongresse Vostokovedov*, 1960, 0.75 p. l.
34. *Redaktsiya i Primeçaniya k Oçerku N. K. Dmitriyeva “Turetskiy Yazık”*, İzdatel'stvo Vostoçnoy Literaturı, 1961, 1 p. l.
35. “O nekotorih Voprosah Strukturi Predlojeniya v Tyurkskih Yazıkah”, *İssledovaniya po Sravnitel'noy Grammatike Tyurkskih Yazıkov*, 1961, t. III, 1961, 1 p. l.

36. “O Nekotorih Voprosah Slojnopodçinennogo Predlojeniya v Tyurkskih Yazıkah”, Aynı eserde, 1961, t. IV, 1 p. 1.
37. “Sovremennoye Sostoyaniye i Nekotoriye Voprosı İzuçeniya İstorii Tyurkskih Yazıkov”, V sb.: *Voprosı Metodov İzuçeniya İstorii Tyurkskih Yazıkov*. Aşhabad, 1961, 2 p. 1.
38. “O Tyurkskih Elementah v “Russkom Etimologičeskom Slovare” M. Fasmera”, *Leksikografiçeskiy Sbornik*, V. M., 1962, 1,5 p. 1.
39. *Affiksı Glagolobrazovaniya v Azerbaydjanskom Yazıke, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı*, 1962, 40 p. 1.
40. *Redaktsiya i Primeçaniya k İzbrannım Soçineniyam N. K. Dmitriyeva “Stroy Tyurkskih Yazıkov”*, İzdatelstvo Vostoçnoy Literaturı, 1962, 4 p. 1.
41. “Nozgast Jelentö İgék az Azerbaydjan Nyelvbën”, *A Mag. Tud. Akadém. Nyelv es İrod. Osz. Al. Közlemenyek, XVII*, 1962, 0,75 p. 1.
42. To je na Frantsuzskom Yazıke, *Acta Orientalia Academiae Hungaricae*, 1962, 0,75 p. 1.
43. “Retsenziya na “Philologiae Turcicae Fundamenta” (v soavtorstve)”, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1962.
44. “O Semantiçeskoj Prirode Suşestvitel’nogo v Tyurkskih Yazıkah”, *Materiali Koordinatsiyonnogo Soveşaniya*. Nalçık, 1962, 0,75 p. 1.
45. “İz İstorii Prilagatel’nih v Tyurkskih Yazıkah”, *Tyurkologiçeskiye İssledovaniye AN SSSR*, M.–L., 1963, 0,75 p.1.
46. “Pamyati A. K. Borovkova”, *İzvestiya OLYA AN SSSR*, 1963, 0,75 p. 1.
47. “Deverbale Nomina auf –maq und–mıq im Azerbajdschanischen un anderen Türksprachen”, *Ural-Altäische Jahrbücher*, B. 36, Fasc. 3–4, 1964, 0,5 p.1.
48. “Grammatiçeskiye i Semantiçeskiye Priznaki Analitiçeskih Konstruktsiy v Otlıçiyе ot Svobodnih Slovosocetaniy v Tyurkskih Yazıkah”, V sb.: *Analitiçeskiye Konstruktsii v Yazıkah Razliçnih Tipov*, 1965, 0,4 p.1.
49. “O Podgotovke Dialektologiçeskogo Atlasa Tyurkskih Yazıkov Sovetskogo Soyuzı” (v soavtorstve), *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1966, № 3, 1,1 p.1.
50. “N.K. Dmitriyev i Osnovniye Napravleniya Dialektologiçeskih İssledovaniy v Posleoktyabrskoy Tyurkologii”, V. Sb.: *Voprosı Dialektologii Tyurkskih Yazıkov*, t. IV, Baku, 1966, 1 p. 1.
51. *Probniye Stati k “Etimologičeskomu slovaryu Tyurkskih Yazıkov*, İzdatel’stvo “Nauka”. M., 1966, 7 p. 1.
52. “Tyurkskoye as, askır, ast, ası i dr”, *Tyurkologiçeskiy Sbornik. K 60-letiyu A. N. Kononova*. M., 1966, 0,4 p. 1.
53. *Affiksı İmnenogo Slovoobrazovaniya v Azerbaydjanskpın yazıke*, İzdatel’stvo “Nauka”. M., 1966, 27,5 p. 1.
54. “Kımsko–Tatarskiy Yazık”, *Yazıki Narodov SSSR*, t. II, 1966, 1,6 p. 1.

55. *Ot Redaktora. K Knige T. İ. Grunina "Dokumenti na Polovetskom Yazıke XVI v., İzdatelstvo "Nauka". M., 1967, 2,8 p. l.*
56. "Tyurkologiçeskiye Rabota v Turtsii" (v soavtorstve), *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1967, № 4, 1,3 p.l.
57. "Voprosı Grammatiki v Sovetskoy Tyurkologii", V sb.: *Teoretiçeskiye Problemi Sovetskogo Yazıkoznaniya*, M., 1968, 1,5 p. l.
58. "Fiilden Fiil Yapması Eki ve Bununla İlgili Fonetik Sorunlar", *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*, Ankara, 1968, 0,5 p. l.
59. *Voprosnik "Dialektologiçeskogo Atlasa Tyurkskih Yazıkov" (proekt) (v soavtorstve)*, İzdatel'stvo "Nauka". M., 1969, 5 p. l.
60. "Tyurkskiye Etimologii", V sb.: *Tyurkologiçeskiye İssledovaniya*, Frunze, 1970, 0,75, p. l.
61. "Neskolko Zameçaniy k Tyurkologiçeskim İssledovaniyam po Grammatike", *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1970, 0,9 p. l.
62. "Lingvistiçeskoye Naslediye N.K. Dmitriyeva i Sovremennaya Sovetskaya Tyurkologiya", V sb.: *Struktura i İstoriya Tyurkskih Yazıkov*, M., 1971, 0,9 p. l.
63. "Tyurkizmi u Rannih Armyanskih Pisateley", aynı yerde, 1971, 1 p.l.
64. *Grammatika Azerbaydjanskogo Yazıka (Fonetika, Morfologiya, Sintaksis)*, (otvetstvennyy redaktor i soavtor), İzdatel'stvo "Elm". Baku, 1971, okolo 26 p. l.
65. "O Soderjaniı Termina "obşetyurkskiy", *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1971, № 2 0,6 p. l.
66. "K Semasiologiçeskim Voprosam Slojnogo Prodlojeniya v Tyurkskih Yazıkah", *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1971, № 4, 0,4 p. l.
67. "Ob Etimologiçeskom Slovarı Tyurkskih Yazıkov", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1971, № 6, 1,2 p.l.
68. "Morfologiçeskoye Stroyeniye Slova v Svyazi s Drugimi Ego Harakteristikami (po dannim tyurkskih yazıkov)", V sb.: *Tyurkologiçeskiy Sbornik 1971*, M.–L., 1971, 0,9 p. l.
69. "K İstoçnikam i Metodam Pratyurkskih Rekonstruksiy", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1973, № 2, 1,2 p.l.
70. "Tyurkskiye ABA, APA, EBE", V sb.: *Vostoçnaya Filologiya*, Tbilisi, 1973, 0,5 p. l.
71. "Retsenziya na: "A.M. Şerbak. Sravnitel'naya Fonetika Tyurkskih Yazıkov. L., 1970, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1973, № 5, 0,9 p.l.
72. "Posleoktyabrskaya Tyurkologiya v Akademii Nauk SSSR", *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1974, № 5, 1,2 p.l.
73. *Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov. Obşetyurkskiye i Mejtyurkskiye Osnovi na Glasniye*, İzdatel'stvo AN SSSR, 1974, 67 p. l.
74. "Nikolay Aleksandroviç Baskakov", *Sovetskaya Tyurkologiya*, 1975, №3, 0,5 p. l.
75. "Türk Dillerinde Kelime Başındaki Ünsüzlerin Düşmesi", *I. Türk Dili Bilimsel Kurultayına Sunulan Bildiriler*, 1972-den ayırması. Ankara, 1975, 0,6 p. l.

76. “Vsegda li pri Rekonstruktsiy Neobhodim Foneticheskiy Arhetip Slova (po dannim tyurkskih yazıkov)?”, *Voprosı Yazıkoznaniya*, 1975, № 1, 1 p.l.
77. *Grammatika Krımsko-Tatarskogo Yazıka* (rukopis), 25 a. l.
78. *Deepriçastiya v Krımsko-Tatarskom Yazıke* (rukopis), 6 a. l.
79. *Rusizmu v Diyalektah Turetskogo Yazıka* (rukopis) 1 a. l.
80. *İz İstorii Posleoktyabr’skoy Tyurkologii v Moskve (Sektor Tyurkskih Yazıkov İnstıtuta Yazıkoznaniya AN SSSR)* (rukopis), 0,9 a. l.

Çeviren: Mirzat RAKIMBEK UULU